

УДК 338.43:637.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2025-4.5>

Сушарник Я.А.

кандидат економічних наук,
викладач кафедри публічного управління,
менеджменту та інклюзивної економіки
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6104-343X>

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ НА ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ

У статті досліджено трансформацію інституційного середовища галузі тваринництва України під впливом повномасштабної війни, розпочатої у 2022 році. Розкрито ключові чинники дестабілізації аграрного виробництва, зокрема руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, втрату поголів'я, обмеження доступу до ринків збуту, порушення системи державної підтримки та зниження інвестиційної привабливості галузі. Проаналізовано роль державних і недержавних інституцій у підтриманні життєздатності тваринницьких підприємств у кризових умовах. Особливу увагу приділено впливу воєнних ризиків на ефективність функціонування інституційного механізму управління галуззю, змінам у нормативно-правовій базі, міжнародній допомозі та адаптації суб'єктів господарювання до нових умов. Визначено основні напрями відновлення інституційного потенціалу, серед яких: посилення ролі кооперації, цифровізація аграрного управління, відновлення інфраструктури та формування нових механізмів державного регулювання. Отримані результати мають практичне значення для розроблення стратегій післявоєнного відновлення аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки та зміцнення конкурентоспроможності тваринництва України в європейському економічному просторі.

Ключові слова: повномасштабна війна, інституційне середовище, тваринництво, аграрний сектор, економічна безпека, державне регулювання, інвестиційна привабливість, післявоєнне відновлення.

IMPACT OF FULL-SCALE WAR ON THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF UKRAINE'S LIVESTOCK SECTOR

Susharnyk Yaroslav

Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education
"Kamianets-Podilskyi State Institute"

The article comprehensively analyzes the consequences of the full-scale russian invasion of Ukraine for the institutional environment of the national livestock sector and identifies the key directions of its transformation under wartime conditions. The research emphasizes that the war has caused deep structural distortions in the agricultural economy, manifested through the destruction of production capacities, transport and energy infrastructure, the occupation of rural territories, the loss of human and animal resources, and the disruption of domestic and export markets. These challenges have led to a crisis in institutional regulation, weakening of property rights protection, and the loss of stable business interactions between producers, processors, and consumers. The study evaluates the effectiveness of governmental, local, and international institutions in mitigating these consequences and highlights the need to adapt regulatory mechanisms to ensure the functioning of livestock enterprises in extreme conditions. Particular attention is given to the transformation of institutional governance systems, the digitalization of management processes, and the role of international technical and financial assistance in maintaining food production and supporting farmers. The paper substantiates the importance of developing new institutional mechanisms for post-war recovery, including strengthening agricultural cooperatives, stimulating innovation and investment activity, restoring logistical chains, and modernizing veterinary and biosafety control.

© Сушарник Я.А., 2025

The author concludes that overcoming the crisis requires the formation of a flexible institutional structure based on the principles of partnership, transparency, and sustainable development, which will enhance Ukraine's food security, economic resilience, and competitiveness of the livestock sector in the European and global markets. The results of the research can serve as a basis for improving state agricultural policy and designing strategic programs for rebuilding the agrarian economy in the post-war period.

Keywords: full-scale war; institutional environment; livestock sector; agricultural economy; state regulation; investment attractiveness; post-war recovery; food security; institutional transformation; Ukraine.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, розпочата російською федерацією проти України у 2022 році, спричинила глибокі деструктивні зміни в економічному та інституційному середовищі аграрного сектору, зокрема у галузі тваринництва. Знищення виробничої, логістичної та енергетичної інфраструктури, втрата трудових ресурсів, скорочення поголів'я, порушення ланцюгів постачання і збуту, зниження державної підтримки та інвестиційної активності призвели до різкого падіння ефективності галузі. За таких умов актуальним постає питання дослідження трансформації інституційного середовища тваринництва, оцінки адаптаційних можливостей суб'єктів господарювання та визначення напрямів післявоєнного відновлення галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку аграрного сектору та тваринництва в умовах кризових викликів набула особливої актуальності у сучасних наукових дослідженнях. Іщук С. О. та Ляховська О. В. [3] проаналізували тенденції розвитку сільського господарства України під час війни, наголошуючи на регіональних диспропорціях і необхідності адаптації управлінських механізмів. У дослідженні Ніколайчука В. В. і Чорній В. В. [5] висвітлено вплив змін регуляторного середовища та законодавства на агропромислову діяльність у контексті євроінтеграції, що дозволяє оцінити трансформаційні процеси інституційного характеру. Статистичні матеріали Державної служби статистики України [2] забезпечують емпіричну базу для оцінки динаміки виробництва та економічних показників галузі. Звіт *Agricultural Outlook Ukraine 2024–2033* [6] подає середньостроковий прогноз розвитку аграрного ринку та ідентифікує ключові ризики і можливості післявоєнного періоду. Комплексні міжнародні оцінки збитків і потреб у відновленні (RDNA3, RDNA4, Світовий банк, ПРООН, Європейська комісія, GFDRR) [7–10] фіксують масштаби руйнувань аграрної інфраструктури, визначають пріоритети державної політики у сфері відбудови та формують аналітичну основу для переосмислення інституційних механізмів розвитку тваринництва в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне й аналітичне обґрунтування впливу повномасштабної війни на інституційне середовище тваринництва України, виявлення основних тен-

денцій та проблем його розвитку в умовах воєнної економіки, а також формування пропозицій щодо удосконалення інституційної структури управління галуззю з урахуванням викликів післявоєнного періоду.

Основним завданням дослідження є:

- визначити масштаби та характер впливу воєнних дій на інституційні засади функціонування галузі тваринництва;
- проаналізувати трансформаційні процеси в системі державного регулювання, ринкових відносин та інституційної взаємодії між суб'єктами аграрного виробництва;
- охарактеризувати роль державних, міжнародних і громадських інституцій у стабілізації виробництва та підтримці продовольчої безпеки;
- обґрунтувати пріоритетні напрями зміцнення інституційного потенціалу галузі у процесі післявоєнної відбудови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, що розпочалася ще у 2014 році з незаконної анексії Криму та окупації окремих районів Донецької та Луганської областей, а з 24 лютого 2022 року набула характеру тотальної континентальної війни з масованими ракетними ударами, артилерійськими обстрілами, окупацією значних територій та системним знищенням критичної інфраструктури, стала найсерйознішим викликом для національної економіки за всю історію незалежності. Ця агресія не лише завдала прямих фізичних руйнувань, але й запустила каскад системних криз – енергетичну, логістичну, демографічну, фінансову та інституційну, – які особливо гостро вдарили по аграрному сектору, зокрема по його тваринницькій складовій.

У 2021 році частка сільського господарства в структурі економіки України становила понад 17% зайнятого населення та 10,89% валового внутрішнього продукту (ВВП). Тобто до початку повномасштабної війни цей вид економічної діяльності займав друге місце після торгівлі за внеском у національну економіку. Втім, за підсумками 2023 року сільське господарство опустилося на четверту позицію. Така трансформація зумовлена значним спадом виробництва у 2022–2023 роках – зменшенням обсягу ВВП галузі на 18,4% у фактичних цінах, тоді як у переробній промисловості цей показник скоротився лише на 3,8%, у торгівлі

зріс на 11,3%, а в державному управлінні – аж на 430,4% [3].

Галузь тваринництва, яка до 2022 року забезпечувала понад 40% валової доданої вартості аграрного виробництва, формувала близько 8–10% експорту продовольства, гарантувала зайнятість для сотень тисяч сільських родин і була ключовим джерелом високобілкової їжі для внутрішнього ринку, опинилася на межі системного колапсу.

Унаслідок російсько-української війни Україна зазнала масштабних людських, економічних і соціальних втрат, які суттєво вплинули на всі сфери життя країни. Загальний обсяг прямих збитків становить близько 176 млрд доларів США, тоді як загальні потреби на відновлення та реконструкцію впродовж наступних десяти років оцінюються у 524 млрд доларів США [7].

Війна призвела до масштабного переміщення населення – 6,8 млн українців були змушені залишити країну, ще 4,6 млн стали внутрішньо переміщеними особами. Соціально вразливі групи постраждали найбільше: 35% домогосподарств, де проживають лише жінки, живуть нижче рівня виживання, а 84,7% багатодітних родин перебувають у стані бідності. Національна поліція зафіксувала 168 256 випадків домашнього насильства, а 6,1 млн громадян перебувають під загрозою через мінну небезпеку [7].

Економіка України зазнала значного спаду: ВВП у 2024 році становить лише 78% від рівня 2021 року, тоді як рівень бідності зріс у 1,7 раза – з 20,6% у 2021 році до 35,5% у 2023 році. Для стабілізації фінансової системи у 2025 році Україні потрібно 39,3 млрд доларів зовнішнього фінансування (без урахування боргових пільг) [7].

Зруйновано або пошкоджено 13% житлового фонду, що торкнулося понад 2,5 млн домогосподарств. Понад 10% освітньої інфраструктури та 1603 медичних закладів (16,2%) знищено або пошкоджено. Через небезпеку обстрілів 20% школярів навчаються у змішаному форматі, а 12% – повністю дистанційно. На соціальний захист внутрішньо переміщених осіб і людей з інвалідністю спрямовано 2,3 млрд доларів, однак 200 соціальних об'єктів залишаються зруйнованими. Постраждала також культурна спадщина – 5 483 об'єкти культури та туризму зруйновано або пошкоджено [7].

Найбільш критичні наслідки спостерігаються в аграрному секторі. У жовтні 2024 року 40% населених пунктів Донецчини та 18% Харківщини перебували в зоні “екстремальної” продовольчої вразливості. Для відновлення зрошувальних систем лише Херсонській області потрібно 1,85 млрд доларів, а в інших регіонах (Одеській, Запорізькій, Полтавській, Рівненській) – десятки відсотків систем залишаються нефункціональними. Кожне четверте підприємство повідомило

про пошкодження понад 60% активів, а кредитні втрати оцінюються у 25% довоєнного кредитного портфеля [7].

Загальні збитки інфраструктури перевищують 72 млрд доларів у секторі енергетики, з яких 43,4 млрд доларів припадає на електроенергетику. 30% залізничної мережі постійно перебуває у стані ремонту. Втрати систем теплопостачання перевищують 2,5 млрд доларів, а збитки у сфері комунальних послуг, цифрової інфраструктури та медіа становлять понад 2,2 млрд доларів. 8,5 млн людей потребують доступу до безпечного водопостачання та санітарії [7].

Логістична криза, спричинена блокуванням основних морських портів України на початку повномасштабної війни, значно ускладнила експорт аграрної продукції. Традиційно він становив 6–7 мільйонів тонн на місяць, проте вже навесні 2022 року обсяг експорту різко скоротився до критичних 1,5 мільйона тонн через неможливість відвантаження продукції через Чорноморські порти, захоплені російськими окупантами [5, с. 146].

Війна завдала шкоди природному середовищу: площа пошкоджених лісів і природних ландшафтів зросла на 14%, досягнувши понад 698 тис. га. Територія, забруднена вибухонебезпечними предметами, становить 138,5 тис. км², а на гуманітарне розмінування необхідно 29,8 млрд доларів. Збитки у сфері правосуддя та державного управління оцінюються у 433 млн доларів [7].

Війна радикально змінила конкурентне поле галузі тваринництва: скоротилося виробництво, були втрачені експортні канали, порушені ланцюги постачання кормів та енергії. Традиційні переваги – логістика та наближеність до ринків збуту – втратили актуальність. Натомість на перший план вийшли нові фактори конкурентності: мобільність, локальність, стійкість до шоків, горизонтальна кооперація та здатність швидко адаптуватися до умов що змінюються. Воєнна економіка створила умови для “перезапуску” конкурентних механізмів – на основі швидкої адаптації, інновацій і горизонтальної взаємодії між учасниками ринку. Ключова ідея полягає в тому, що війна стала каталізатором нової конкурентної моделі, в основі якої є адаптація до зовнішніх шоків.

Війна стала каталізатором глибинних трансформаційних процесів, які не просто зруйнували стару модель розвитку галузі, але й сформували якісно нове конкурентне середовище. Традиційні драйвери конкурентоспроможності – економія на масштабі, вертикальна інтеграція, доступ до морських портів і стабільні експортні контракти з країнами MENA та Азії – втратили свою визначальну роль під впливом окупації, блокади Чорного моря, енергетичних блекаутів і міграційних потоків. Натомість на передній план вийшли принципово інші фактори успіху: операційна

мобільність (здатність швидко передислокувати виробництво чи активи), локальність (короткі ланцюги постачання в межах 100–200 км), стійкість до шоків (диверсифікація джерел енергії, резервні кормові бази), горизонтальна кооперація (об'єднання ресурсів між фермерами, переробниками, громадами), екологічна адаптивність (перехід на біоенергетику, циркулярну утилізацію, локальні корми) та соціальний капітал (довіра, солідарність, репутаційна підтримка громад).

Руйнування виробничих потужностей, переривання логістичних ланцюгів, втрати кадрового потенціалу та зниження продуктивності аграрного та промислового секторів створюють каскадний ефект, що охоплює практично всі сфери національної економіки. Пошкодження транспортної та енергетичної інфраструктури, обмеження доступу до фінансових та матеріальних ресурсів, падіння інвестиційної активності та зростання витрат на відновлення суттєво підвищують загальний

рівень економічної нестабільності. Для повного розуміння масштабу руйнувань і визначення пріоритетів відновлення необхідно проаналізувати дані щодо збитків за усіма ключовими секторами економіки та регіонами країни, що дозволяє оцінити як прямий, так і непрямий вплив війни на виробничий потенціал, соціальну інфраструктуру та стратегічну безпеку держави.

Загальний обсяг зруйнованої інфраструктури в Україні у 2022–2024 роках становив 97,4 млрд дол. у червні 2022 року, зріс до 134,6 млрд дол. станом на 24 лютого 2023 року, досяг 152,4 млрд дол. на кінець 2023 року та склав 175,9 млрд дол. на кінець 2024 року, що в сумі дало приріст на 78,5 млрд дол. порівняно з червнем 2022 року.

Серед соціальних секторів найбільше постраждав житловий фонд, обсяг руйнувань якого зріс із 39,2 млрд дол. до 57,6 млрд дол. (+18,4 млрд дол.), а структура його у загальному обсязі зруйнованої інфраструктури знизилась із 40,25 % до 32,7 %. Освіта і наука за цей період збільшили обсяг руй-

Таблиця 1

Обсяги зруйнованої інфраструктури за секторами економіки та соціальної сфери України у 2022–2024 роках

Сектор	01.06.2022		24.02.2023		31.12.2023		31.12.2024		2024–2022 р
	Показник, млрд. дол.	Структура, %	Показник, млрд. дол.	Структура, %	Показник, млрд. дол.	Структура, %	Показник, млрд. дол.	Структура, %	
Соціальний сектор									
Житловий фонд	39,2	40,25	50,4	37,44	55,9	36,68	57,6	32,7	18,4
Освіта і наука	3,4	3,49	4,4	3,27	5,6	3,67	13,4	7,62	10
Охорона здоров'я	1,4	1,44	2,5	1,86	1,4	0,92	1,6	0,91	0,2
Соціальний захист і засоби до існування	0,2	0,21	0,2	0,15	0,2	0,13	0,4	0,23	0,2
Культура і туризм	1,1	1,13	2,6	1,93	3,5	2,30	4,1	2,33	3
Інфраструктурний сектор									
Енергетика і видобувна промисловість	3,1	3,18	10,6	7,88	10,6	6,96	20,5	11,65	17,4
Транспорт	29,9	30,70	35,7	26,52	33,6	22,05	36,7	20,86	6,8
Телекомунікації, цифровізація і медіа	0,7	0,72	1,6	1,19	2,1	1,38	2,2	1,25	1,5
Водопостачання та санітарія	1,3	1,33	2,2	1,63	4	2,62	4,6	2,62	3,3
Муніципальні послуги	2,3	2,36	2,4	1,78	4,9	3,22	2,9	1,65	0,6
Виробничий сектор									
Сільське господарство	2,2	2,26	8,7	6,46	10,3	6,76	11,2	6,37	9
Торгівля та промисловість	9,7	9,96	10,9	8,10	15,6	10,24	17,5	9,95	7,8
Зрошення та водні ресурси	0,2	0,21	0,4	0,30	0,7	0,46	0,7	0,40	0,5
Фінанси і банківська система	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Міжсекторальні сфери									
Довкілля, управління природними ресурсами та лісове господарство	2,5	2,57	1,5	1,11	3,3	2,17	1,7	0,97	-0,8
Аварійне реагування і цивільний захист	0,1	0,10	0,2	0,15	0,4	0,26	0,4	0,23	0,3
Правосуддя і державне управління	0,1	0,10	0,3	0,22	0,3	0,20	0,4	0,23	0,3
Управління вибухонебезпечними предметами	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Усього	97,4	100	134,6	100	152,4	100	175,9	100	78,5

Джерело: [7–10]

нувань із 3,4 млрд дол. до 13,4 млрд дол., що відповідає зростанню частки з 3,49 % до 7,62 %.

У інфраструктурному секторі найбільше зросло руйнування в енергетиці та видобувній промисловості – із 3,1 млрд дол. до 20,5 млрд дол. (+17,4 млрд дол.), а транспорт зазнав руйнувань на 6,8 млрд дол., досягнувши 36,7 млрд дол. У виробничому секторі сільське господарство зросло з 2,2 млрд дол. до 11,2 млрд дол., а торгівля та промисловість – із 9,7 млрд дол. до 17,5 млрд дол.

Міжсекторальні сфери демонструють менші абсолютні значення, проте також відчутні зміни: довкілля та лісове господарство зазнали зменшення з 2,5 млрд дол. до 1,7 млрд дол., аварійне реагування збільшилось із 0,1 млрд дол. до 0,4 млрд дол., а правосуддя і державне управління – із 0,1 млрд дол. до 0,4 млрд дол.

Аналіз динаміки втрат унаслідок повномасштабного вторгнення росії показує суттєве зростання економічних втрат в усіх секторах національної економіки України. Загальні втрати (Loss) збільшилися з 251,9 млрд дол. США станом на

01.06.2022 до 588,6 млрд дол. США на 31.12.2024, тобто майже в 2,3 рази. Найбільше зростання зафіксовано у виробничому секторі, частка якого зросла з 33,4% до 49,7%, що свідчить про значні перерви у виробництві, втрату ринків збуту та зниження обсягів промислового виробництва.

У структурі втрат домінують торгівля та промисловість (36,34%), сільське господарство (12,35%) та енергетика і видобувна промисловість (12,28%), які разом формують понад 60% загального обсягу втрат. Серед соціальних секторів найбільших втрат зазнали житловий фонд (21,1 млрд дол.), охорона здоров'я (19,6 млрд дол.) та культура і туризм (29,3 млрд дол.). Фінансова і банківська система показує зменшення втрат (-2,9 млрд дол.). У міжсекторальних сферах спостерігається різноспрямована динаміка: різке зростання втрат у сфері довкілля та природних ресурсів (з 0,7 до 27,9 млрд дол.).

У підсумку, загальні втрати економіки України у 2022–2024 роках становлять 588,6 млрд дол. США, що демонструє масштабну руйнацію еко-

Таблиця 2

Обсяги втрат внаслідок руйнувань за секторами економіки та соціальної сфери України у 2022–2024 роках

Сектор	01.06.2022		24.02.2023		31.12.2023		31.12.2024		2024-2022 р
	Показник, млрд. дол.	Структура, %	Показник, млрд. дол.	Структура, %	Показник, млрд. дол.	Структура, %	Показник, млрд. дол.	Структура, %	
Соціальний сектор									
Житловий фонд	13,3	5,28	17,2	5,95	17,4	3,48	21,1	3,58	7,8
Освіта і наука	0,5	0,20	0,8	0,28	6,9	1,38	9,6	1,63	9,1
Охорона здоров'я	6,4	2,54	16,5	5,71	17,8	3,56	19,6	3,33	13,2
Соціальний захист і засоби до існування	4,5	1,79	4,2	1,45	9,5	1,90	14,4	2,45	9,9
Культура і туризм	19,3	7,66	15,2	5,26	19,6	3,93	29,3	4,98	10
Інфраструктурний сектор									
Енергетика і видобувна промисловість	12	4,76	27,2	9,41	54	10,82	72,3	12,28	60,3
Транспорт	26,1	10,36	31,6	10,93	40,7	8,15	46,7	7,93	20,6
Телекомунікації, цифровізація і медіа	0,6	0,24	1,6	0,55	2,3	0,46	2,4	0,41	1,8
Водопостачання та санітарія	6,8	2,70	7,5	2,59	11,6	2,32	12,7	2,16	5,9
Муніципальні послуги	4,3	1,71	3	1,04	6,8	1,36	6,8	1,16	2,5
Виробничий сектор									
Сільське господарство	28,3	11,23	31,5	10,89	69,8	13,98	72,7	12,35	44,4
Торгівля та промисловість	47,5	18,86	85,8	29,67	173,2	34,69	213,9	36,34	166,4
Зрошення та водні ресурси	0,1	0,04	0,3	0,10	0,7	0,14	0,9	0,15	0,8
Фінанси і банківська система	8,1	3,22	6,8	2,35	5,7	1,14	5,2	0,88	-2,9
Міжсекторальні сфери									
Довкілля, управління природними ресурсами та лісове господарство	0,7	0,28	0,5	0,17	26,5	5,31	27,9	4,74	27,2
Аварійне реагування і цивільний захист	0,2	0,08	0,5	0,17	0,5	0,10	0,5	0,08	0,3
Правосуддя і державне управління	0	0,00	1,4	0,48	1,7	0,34	2,8	0,48	2,8
Управління вибухонебезпечними предметами	73,2	29,06	37,6	13,00	34,6	6,93	29,8	5,06	-43,4
Усього	251,9	100	289,2	100	499,3	100	588,6	100	336,7

Джерело: [7–10]

номічного потенціалу країни та підкреслює необхідність стратегічного планування відновлення з урахуванням пріоритетних секторів – промисловості, енергетики, транспорту та сільського господарства.

Повномасштабна війна росії проти України має серйозний вплив на сільське господарство країни, яке раніше відігравало значну роль у економіці: сектор формував 10 % ВВП, забезпечував зайнятість 14 % працездатного населення та становив 41 % загального експорту. Війна призвела до суттєвого погіршення ситуації: у 2022 році площі посівів скоротилися на 20 % порівняно з 2021 роком, а 15 % сільськогосподарського капіталу були пошкоджені вже в період лютого–травня 2022 року. Виробництво зерна та олійних культур у 2022 році впало на 30 %, до 73 млн тонн, що значно знизило доходи фермерів через зменшення обсягів продукції та зростання цін на добрива і дизельне паливо. Блокада Чорного моря в перші місяці війни різко скоротила обсяги експорту, що призвело до падіння внутрішніх цін на пшеницю та кукурудзу на 45 %, хоча глобальні ціни зросли на 15 %. Після запуску Ініціативи Чорноморського зернового коридору у липні 2022 року експорт збільшився, але логістичні витрати залишалися високими, що тиснуло на внутрішні ціни [7, с. 117].

У 2023 році завдяки сприятливим погодним умовам виробництво зерна та олійних культур відновилося до 79 млн тонн, проте залишалося значно нижчим за рівень 2021 року (105 млн тонн). Руйнування Каховської дамби в червні 2023 року призвело до утрічі більшої шкоди для рибництва та

аквакультури. Після завершення Ініціативи Чорноморського зернового коридору у серпні 2023 року Україна створила тимчасовий морський коридор, що значно покращило експортну логістику та сприяло зростанню сільськогосподарських цін у 2024 році. Водночас урожай 2024 року постраждав через несприятливі погодні умови та посуху в окремих регіонах. Зважаючи на активні бойові дії та наявність приблизно 21 % сільськогосподарських земель у районах, що не контролюються урядом, виробництво сільгосппродукції залишається значно нижчим за довоєнний рівень [7, с. 117].

Збитки у секторі оцінюються в 11,2 млрд доларів, а втрати – у 72,7 млрд доларів. Пошкодження включають часткове або повне руйнування сховищ, рибництва, аквакультури та багаторічних насаджень, примусове забоювання худоби, знищення та крадіжку техніки, обладнання та аграрних ресурсів. Найбільшу частку збитків складає пошкодження техніки та обладнання (58 %), пошкодження сховищ (17 %) та крадіжка ресурсів і продукції (17 %). Найбільші збитки зафіксовані у Луганській, Запорізькій та Херсонській областях, які разом становлять 65 % загальних втрат [7, с. 117].

Втрати включають зменшення доходів фермерів через нижчі обсяги або відсутність виробництва, падіння цін на продукцію через логістичні проблеми, підвищення витрат на добрива та паливо, витрати на рекультивацію земель після розмінування, зупинку рибного господарства та витрати на прибирання пошкоджених сховищ [7, с. 117].

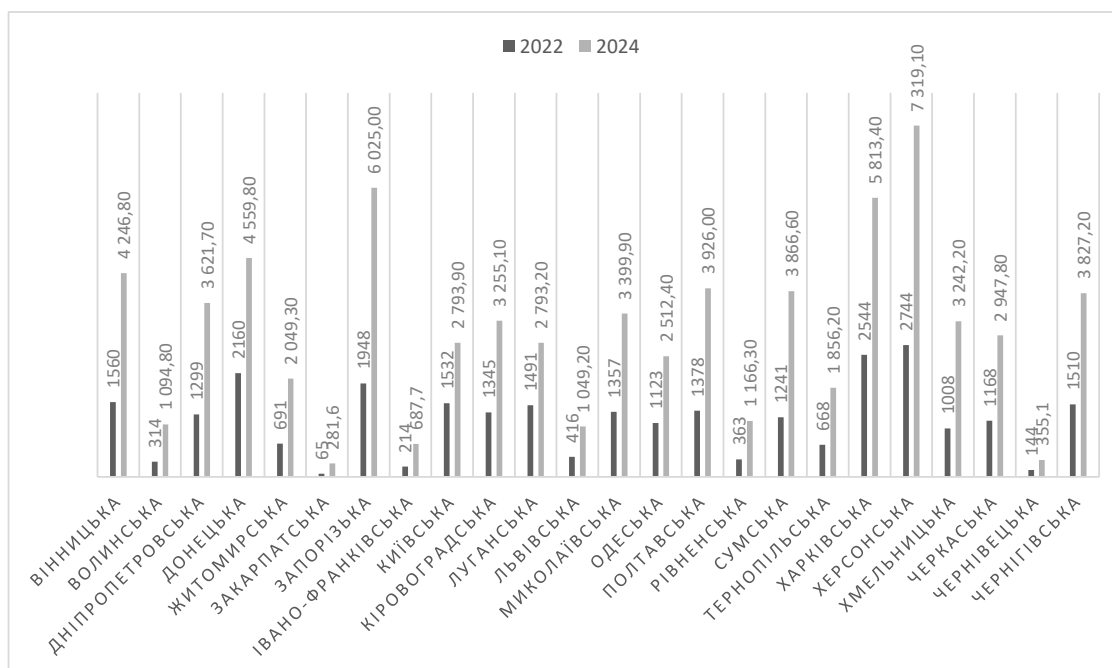

Рис. 1. Обсяги втрат від завданих збитків у сільському господарстві України за 2022–2024 роки по областях, млн дол.

Джерело: [7, 9].

Загальні збитки по країні зросли з 28 283 млн доларів у 2022 році до 72 690,3 млн доларів у 2024 році, що становить приріст 44 407,3 млн доларів, або майже в 2,6 раза. Це зростання відображає як прямі руйнування виробничих потужностей, техніки, сховищ та аграрних ресурсів, так і непрямі наслідки у вигляді скорочення обсягів виробництва, зниження доходів фермерів, збільшення витрат на виробництво та зменшення експорту сільськогосподарської продукції.

Найбільші втрати та приріст збитків зафіксовані у Херсонській, Харківській, Запорізькій та Донецькій областях, які є ключовими аграрними регіонами та одночасно зонами активних бойових дій. Так, у Херсонській області втрати сільського господарства зросли з 2744 млн доларів до 7319,1 млн доларів, що становить приріст 4575,1 млн доларів. У Харківській області приріст склав 3269,4 млн доларів, у Запорізькій області 4077 млн доларів, а в Донецькій області 2399,8 млн доларів. Ці показники свідчать про значний негативний вплив війни на аграрний сектор у південних та східних регіонах країни.

Високий приріст втрат також спостерігається у Вінницькій області 2686,8 млн доларів, Полтавській області 2548 млн доларів, Сумській області 2625,6 млн доларів та Миколаївській області 2042,9 млн доларів. Це зумовлено руйнуванням виробничої інфраструктури, пошкодженням посівних площ та скороченням поголів'я тварин, що безпосередньо впливає на здатність цих регіонів забезпечувати продовольчу безпеку.

Водночас менші втрати зафіксовані у Закарпатській області 216,6 млн доларів, Чернівецькій області 211,1 млн доларів, Волинській області 780,8 млн доларів та Рівненській області 803,3 млн доларів. Це пов'язано з тим, що ці регіони розташовані відносно далеко від активних бойових дій, і виробничі потужності тут постраждали в меншій мірі.

Війна завдала значних збитків сільському господарству України, знизивши обсяги виробництва, доходи фермерів та продовольчу безпеку населення. Найбільше постраждали південні та східні області, що потребує пріоритетного відновлення інфраструктури, підтримки виробників та забезпечення сталого розвитку аграрного сектору у цих регіонах.

Ці руйнування не лише зменшили виробничі потужності та доходи фермерів, а й безпосередньо вплинули на продовольчу безпеку країни та зайнятість населення, адже сільське господарство а зокрема тваринництво традиційно було однією з основних галузей українського села, забезпечуючи робочі місця та стабільний дохід для мільйонів людей. Високі втрати та скорочення поголів'я тварин у південних і східних регіонах підкреслюють, необхідність відновлення цього сектору для

забезпечення харчової стабільності та економічної стабільності громад.

Особливого значення набуває м'ясо-продуктовий підкомплекс – одна з ключових вертикалей виробництва та переробки продукції тваринництва. П. С. Березівський переконаний, що розвиток цього підкомплексу є необхідним для стабільності аграрного сектору та підтримки зайнятості в сільській місцевості [1, с. 118].

На думку В. Я. Месель-Веселяка, м'ясо-продуктовий підкомплекс є складовою агропромислового комплексу, основою якого є галузі тваринництва, що займаються вирощуванням худоби та птиці [4, с. 71].

Для оцінки впливу збройної агресії РФ на галузь тваринництва України було проведено порівняльний аналіз фактичного поголів'я тварин та прогнозного показника, який міг би бути у випадку відсутності війни. Прогнозні значення були сформовані на основі середньостатистичної тенденції змін поголів'я за попередні роки, тобто приросту чи зменшення поголів'я у мирний час. Відмінності між фактичними та прогнозними показниками дозволяють оцінити масштаб негативного впливу війни на сільське господарство та продовольчу безпеку країни.

Аналіз показує, що збройна агресія РФ спричинила значну різницю між фактичними показниками поголів'я тварин і прогнозними значеннями, які могли б бути у мирний час. Велика рогата худоба у 2023 році зменшилася на 129 тис. голів порівняно з прогнозом, тоді як у 2025 році різниця майже зникла, що свідчить про початкове відновлення. Поголів'я корів протягом 2023–2024 років відставало від прогнозу на 65–90 тис. голів, негативно впливаючи на молочну галузь. Найбільші втрати зафіксовано у свинарстві, де у 2023–2025 роках різниця між фактичним поголів'ям і прогнозом становила від 772 до понад 1043 тис. голів.

До 2033 року поголів'я великої рогатої худоби скоротиться майже наполовину, а виробництво яловичини знизиться до 106 тис. тонн. Попри очікуване підвищення середньорічних надоїв із 5,7 до 6,4 тонн на корову, загальне виробництво молока зменшиться до 5,9 млн тонн через скорочення кількості дійного поголів'я на понад 30%. Основною тенденцією залишається відхід домогосподарств від виробництва, що посилює структурні проблеми галузі, адже підприємства не можуть повністю компенсувати їхній внесок у загальні обсяги продукції [6, с. 24].

У птахівництві у 2023 році падіння склало 17,5 млн голів порівняно з прогнозом, а у 2025 році воно скоротилося до 7,6 млн голів, демонструючи часткове відновлення.

Виробництво м'яса птиці може зрости до 1,7 млн тонн до 2033 року, що на 28,4% більше, ніж у 2023-му. Таке зростання забезпечують

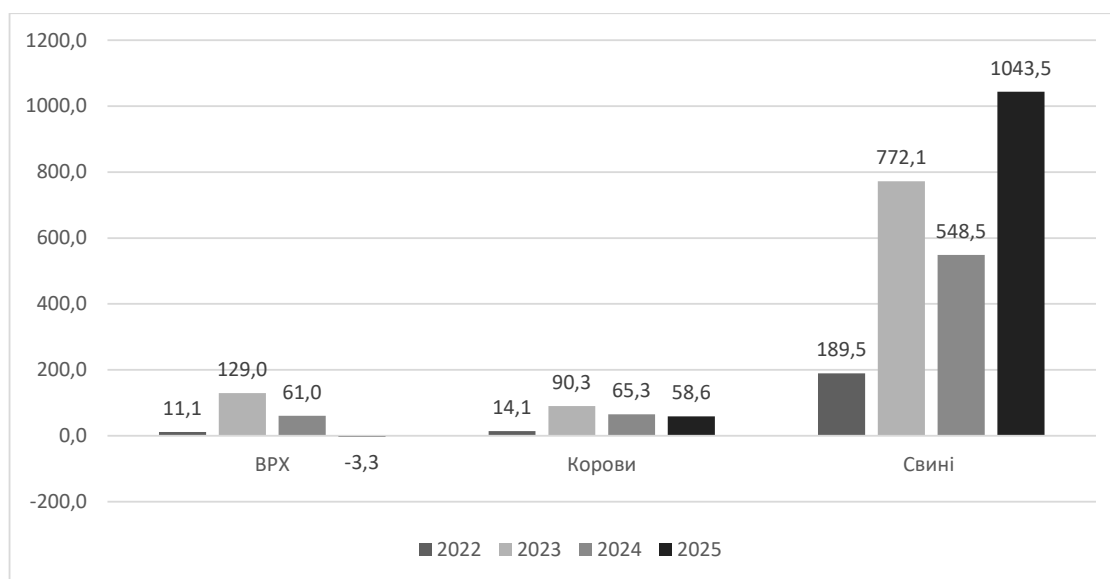

Рис. 2. Результати відхилення фактичного поголів'я тварин від потенційного у 2022–2025 роках внаслідок війни, тис. голів

Джерело: [2]

великі агропідприємства, які поєднують виробництво кормів і м'яса, досягаючи ефекту масштабу. Аналогічна тенденція спостерігається у виробництві яєць: очікується збільшення обсягів на 30,9% до 855 тис. тонн. Водночас, через демографічні фактори та втрату потужностей у південних регіонах, рівень споживання лише поступово повернеться до довоєнного рівня. Україна при цьому зміцнить позиції як нетто-експортер продукції птахівництва [6, с. 23].

Війна завдала аграрному сектору, зокрема тваринництву, не лише величезних матеріальних втрат, але й призвела до серйозного зниження потенціалу його довгострокового розвитку. Тваринництво забезпечує продовольчу безпеку, стабільність цін на внутрішньому ринку та економічну стійкість країни загалом, і тому його руйнування має системний характер. У період військових дій традиційні механізми конкурентоспроможності доступ до кормових ресурсів, сировини, ефективних ринків збуту та виробничих потужностей – значно ускладнилися або повністю втратили свою функціональність.

Масштабні руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, блокування логістичних ланцюгів, скорочення фінансових ресурсів та нестабільність енергопостачання створили середовище високої невизначеності для фермерських і промислових підприємств. В цих умовах навіть часткове відновлення виробництва у деяких напрямках, таких як молочне виробництво а виробництво продукції птахівництва, не може компенсувати втрати минулих років, адже продуктивність галузі залишається значно нижчою за довоєнний рівень.

Війна змінила саму логіку розвитку сектору – інвестиційна привабливість знизилася, ризики для приватних і державних інвесторів зросли, а відновлення сектору потребує комплексних заходів – від модернізації інфраструктури та забезпечення фінансування до адаптації технологій та відновлення ринкових зв'язків. У таких умовах галузь перебуває під постійним тиском, і відновлення її потенціалу можливе лише через системну підтримку, впровадження інноваційних моделей управління та стратегічне планування, що враховує високий рівень невизначеності та потенційні ризики подальших воєнних і економічних потрясінь.

Для всебічної оцінки розвитку галузі тваринництва важливо враховувати не лише позитивні інституційні фактори, але й обмежувальний вплив зовнішніх шоків, зокрема війни. В умовах воєнних дій значні руйнування інфраструктури, зниження фінансових ресурсів та порушення логістичних ланцюгів призводять до того, що потенціал розвитку окремих секторів економіки реалізується неповністю.

Щоб кількісно оцінити цей вплив, вводиться показник відносних втрат від війни для сектору Ws . Він визначає частку втрат конкретного сектора економіки від сумарних втрат по економіці або по відповідній групі секторів, що дозволяє нормувати шкоду від воєнних дій та порівнювати її між різними сферами. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$Ws = Ls / L_{total}$$

де Ls – сумарні економічні втрати конкретного сектора (наприклад, сільського господарства), а L_{total} – загальні втрати по всій економіці або за групою секторів.

Цей коефіцієнт відображає, яка частка потенційного розвитку сектора фактично не реалізується через руйнівний вплив війни. Чим вищий показник W_s тим сильніше обмежується ефективність позитивних інституційних та економічних факторів, таких як інвестиційна привабливість, технологічна модернізація, функціональна ефективність підприємств, розвиток людського капіталу та екологічна відповідальність.

В нашому випадку даний коефіцієнт буде складати $W_s = 44/336,7 = 13,07\%$

В наступному етапі цей показник інтегрується у скоригований індекс розвитку галузі:

$$S_i = I_i \cdot (1 - W_s)$$

де I_i – інтегральне значення позитивного інституційного фактора, що характеризує сумарний ефект від роботи державних, фінансових, наукових, освітніх та громадських інституцій у галузі тваринництва.

Скоригований індекс, розрахований із врахуванням цього показника, відображає реальний рівень реалізації потенціалу розвитку галузі з урахуванням негативного впливу воєнних дій. Цей показник є інвертованим, тобто його зростання свідчить про збільшення негативного впливу зовнішніх чинників на реалізацію потенціалу, а зниження – про покращення інституційного середовища та відновлення стійкості галузі.

Застосування цього підходу дозволяє кількісно зіставити ефективність різних груп інсти-

туційних факторів та визначити пріоритети для відновлення й розвитку галузі тваринництва в умовах післявоєнної реконструкції. Це також створює основу для сценарного аналізу, коли можна оцінювати, наскільки інвестиції, технології або кадровий потенціал можуть компенсувати руйнівний вплив війни, і які заходи є найбільш критичними для прискорення відновлення галузі.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження засвідчило, що повномасштабна війна істотно підірвала інституційну стабільність галузі тваринництва, спричинивши деградацію виробничих ресурсів, руйнування ринкових і управлінських зв'язків, а також втрату частини експортного потенціалу. Водночас з'явилися нові інституційні тенденції – активізація коопераційних форм господарювання, підвищення ролі громадських організацій та міжнародних партнерів у підтримці фермерів, цифровізація управління виробництвом. У перспективі відновлення галузі потребує формування гнучкої інституційної системи, орієнтованої на європейські стандарти, розвиток партнерства між державою та бізнесом, стимулювання інвестицій, модернізацію інфраструктури й посилення продовольчої безпеки. Реалізація цих заходів сприятиме не лише відновленню тваринництва, а й підвищенню його конкурентоспроможності в умовах інтеграції України до єдиного європейського аграрного простору.

Список використаних джерел:

1. Березівський П. С. Організація, прогнозування та планування АПК: навч. посіб. Львів: Магнолія Плюс, Видавець СПД ФО В. М. Піча, 2016. 443с.
2. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.11.2025).
3. Ішук С. О., Ляховська О. В. Тенденції розвитку економіки сільського господарства України в умовах війни: регіональний вимір. Регіональна економіка 2024, № 3. С. 96–105.
4. Месель-Веселяк В. Я. Методичні рекомендації щодо формування регіональних виробництв у м'ясопродуктовому підкомплексі. Київ: ННЦ ІАЕ, 2016. 71 с.
5. Ніколайчук В. В., Чорній В. В. Вплив змін регуляторного середовища та законодавства на агропромислову діяльність в умовах війни та інтеграції з ЄС. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. V Міжнародна науково-практична конференція 2024. С. 146–147.
6. Bogonos M., Chmil A., Nazarkina R., Nykolyuk O., Pyvovar P., Stolnikovych H. Agricultural Outlook Ukraine 2024–2033 Report-summary. Center for Food and Land Use Research (KSE Agrocenter). 2023. p. 29. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/UA-Outlook-2024-2033-Report-1.pdf> (дата звернення: 08.11.2025).
7. Ukraine fourth rapid damage and needs assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-fourth-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna4-february-2022-december-2024-english> (дата звернення: 08.11.2025).
8. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA3) February 2022 – December 2023. United Nations Development Programme. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf> (дата звернення: 08.11.2025).
9. Ukraine rapid damage and needs assessment August 2022. The World Bank, Government of Ukraine, European Commission. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445209072239810/pdf/P17884304837910630b9c6040ac12428d5c.pdf> (дата звернення: 08.11.2025).
10. Ukraine rapid damage and needs assessment February 2022 – February 2023. Global Facility for Disaster Reduction and Recovery. URL: <https://www.gfdrr.org/en/publication/ukraine-rapid-damage-and-needs-assessment-february-2022-february-2023-english> (дата звернення: 08.11.2025).

References:

1. Berezivskyi P. S. (2016) Orhanizatsiia, prohnozuvannia ta planuvannia APK [Organization, forecasting and planning APK]. Lviv: Mahnoliia Plius, SPD FO V. M. Picha.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed 08.11.2025).
3. Ishchuk S. O., Liakhovska O. V. (2024) Tendentsii rozvytku ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy v umovakh viiny: rehionalnyi vymir [Trends in the development of the agricultural economy of Ukraine in wartime: regional dimension.]. Rehionalna ekonomika. no.3. pp. 96–105.
4. Mesel-Veseliak V. Ya. (2016) Metodychni rekomendatsii shchodo formuvannia rehionalnykh vyrobnytstv u miasoproduktovomu pidkompleksi [Methodological recommendations for the formation of regional production in the meat product subcomplex]. Kyiv: NNTs IAE.
5. Nikolaichuk V. V., Chornii V. V. (2024) Vplyv zmin rehuliatornoho seredovyscha ta zakonodavstva na ahropromyslovu diialnist v umovakh viiny ta intehtatsii z YeS [The impact of changes in the regulatory environment and legislation on agro-industrial activity in conditions of war and integration with the EU]. Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy. V Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia [Business, innovation, management: problems and prospects. V International Scientific and Practical Conference]. pp. 146–147.
6. Bogonos M., Chmil A., Nazarkina R., Nykolyuk O., Pyvovar P., Stolnikovych H. (2023) Agricultural Outlook Ukraine 2024-2033 Report-summary. Center for Food and Land Use Research (KSE Agrocenter). Available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/UA-Outlook-2024-2033-Report-1.pdf> (accessed 08.11.2025).
7. United Nations Development Programme. (2025) Ukraine fourth rapid damage and needs assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. Available at: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-fourth-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna4-february-2022-december-2024-english> (accessed 08.11.2025).
8. United Nations Development Programme (2024) Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA3) February 2022 – December 2023. Available at: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf> (accessed 08.11.2025).
9. The World Bank, Government of Ukraine, European Commission (2022). Ukraine rapid damage and needs assessment August 2022. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445209072239810/pdf/P17884304837910630b9c6040ac12428d5c.pdf> (accessed 08.11.2025).
10. Global Facility for Disaster Reduction and Recovery (2023) Ukraine rapid damage and needs assessment February 2022 – February 2023. Available at: <https://www.gfdrr.org/en/publication/ukraine-rapid-damage-and-needs-assessment-february-2022-february-2023-english> (accessed 08.11.2025).

E-mail: susharnuk1990@gmail.com

Стаття надійшла: 14.10.2025

Стаття прийнята: 12.11.2025

Стаття опублікована: 28.11.2025